

29. mai 2010. Rundhaug i Målselv

Overvintring av enga vinteren 2009-2010

Det har vært en svært tøff vinter for kulturplantene våre, og enga har gått ut i store områder av fylket. Spesielt ser det ut til at Midt-Troms regionen er hardt rammet. Med vintrene -94/95, -97/98 og sist i -05/06 friskt i minne, er det bare å konstatere at arbeidet som legges ned i stell av jord og planter er et langsiktig arbeid med kortsiktige opp og nedturer.

Av Kristin Sørensen, Landbruk Nord

Status

Forholdene for innvintring av graset denne høsten var god. Det var god vekst i håa, og temperaturen sank jevnt i oktober uten de store krumspring oppover på skalaen. Nedbørsmengdene var moderate, og det var ikke spesielt vått i marka da frosten satte inn. Temperaturen var lav og det var lite snø å skryte av fram mot jul. Ved årsskiftet meldte Bioforsk Nord Holt om god kondisjon på graset etter klimatisk simulering av herdighet i graset, som ble foretatt ved årsskiftet.

Mangelen på nedbør som snø fortsatte inn i det nye året – og ungene hadde barmarkstrening istedenfor skitrening helt til slutten av februar. Et par runder med regn i februar og mars førte til tykke islag på jordene – også i hellende terreng. Åpengrøfter, bekker og avløp gikk full av

is, og mye vann samlet seg opp i grubber og på flatt land. I løpet av mars måned var det registrert så vidt over 0,5 meter snø på Bardufoss flystasjon. På grunn av lite snødekke både før og etter jul – og med 'god gammeldags' kulde i ukevis, fikk tela jobbet seg ned over 2 meter flere steder – hos mange med frosne vannrør som resultat.

Avtininga i hele fylket i april og mai var oppløftende, med mildvær og nedbør jevnt fordelt. Isen smuldret mange steder bort under snøen, og mange hadde tro for at det tross alt kom til å gå bra. At det motsatte er et faktum kan skyldes flere forhold.

Telesituasjonen sist i mai 2010

Øvre Salangen, myrjord:	- 25 cm øvre telefront
	- 75 cm nedre telefront
Sjøvegan, morenejord:	- 60 cm øvre telefront
Selnes, morenejord:	- 0 cm tele
Rundhaug, sandjord:	- 40 cm øvre telefront
	- 90 cm nedre telefront

Faktorer som virker negativt for god overvintring av graset

- Flate jorder (vatnet blir stående på jordet om vinteren/våren)
- Grubber, søkk og kjørespor
- Vassjuk jord (manglende eller defekt grøftesystem)
- Tidlig førsteslått (før skyting)
- Tøff høsting eller avbeiting av enga etter 1.uka i september
- Lav stubbhøgde (under 8-10 cm)
- Dårlig herding av graset om høsten (mildvær og regn, rett over i frost)
- Sprengkulde på barmark (høst og vår)
- Ustabil vintervær (mildværsperioder og regn dersom lite snø)
- Dyp tele med horisontale islag i grunnen
- Langvarig (over 3 mnd) tykt og sammenhengende isdekke
- Avtining med mange soldager og frostnetter på isdekt eller bar, telet mark (isbrann, frostskader, tørkestress)

'Isbrann'

Med solskinn på blank is vil det bli varmegrader under isen. Når plantene er smeltet løs fra isen vil de så smått begynne å vegetere. Dersom dette skjer samtidig som at isdekket fortsatt er kompakt, vil konsentrasjon av CO₂ og andre åndingsgasser fra plantene under isen kunne bli så høg at plantene kveles. Resultatet blir såkalt isbrann. Dersom avtininga foregår i mildt gråvær, med et snødekke over isen som ligger lengst mulig, viser erfaringer at selv et tykt isdekke over frossen jord, kan smelte av uten å gi særlige skader.

Uttørring

Røtter i frossen jord får ikke tatt opp vann. Dersom planten starter å vegetere på dette tidspunktet kan de lide tørstedøden. Det er godt mulig at dette har vært en av årsakene til totalutgang av enga flere steder denne våren. Temperaturen i mai har vært over normalen mens nedbørsmengden har vært liten. Det er normalt for årstiden. 26,1 mm (108%) ble målt på Bardufoss og 34,9 mm (72 %) i Tromsø. Nedbøren kom spredt, og uten skikkelige rotbløyter i løpet av perioden (maks 5,3 mm på Bardufoss og 8,6 mm i Tromsø). Det øker

sannsynligheten for at planter som var svekket etter en tøff vinter kanskje fikk siste smellen nå i de siste par ukene.

Drukning

Dersom vatnet blir stående på enga i flere uker vil plantene etter hvert drukne. Dette er særlig problematisk dersom planteveksten er kommet i gang (med eller uten islag). Snøbrøyting av vannveger mot avløp kan være en mulighet for å få fortgang på vatnet av jordet om vinteren og under avtininga. Overflateforming og etablering av synkekummer kan være aktuelle tiltak en del steder. God drenering er uansett viktig for at det er minst mulig vann i jorda om høsten. Det gir mer porøs tele som lettere slipper vatnet ned om vinteren. Ved all kjøring på jorda bør en tenke på forebygging av pakkingskader. Når jorda utsettes for tung transport (spesielt når jorda er våt) er det de store luftfylte porene i jorda som først klapper sammen. Det er de samme porene som drenerer vatnet ned gjennom jorda.

På grunn av dype telen denne våren, har vatnet i tung jord ikke blitt drenert ut etter hvert som telefronten har trukket seg tilbake. Planterøttene har blitt stående i isvann helt siden snøen gikk. Dette er med på å tyne de siste reservene ut av planterota. I slike tilfeller kan overflatedrenering avhjelpe situasjonen, der det er praktisk mulig.

Grovfôrstrategi – fôrberging og beiter

Dersom konklusjonen er at det har gått dårlig med enga i vinter, er det viktig og raskt avgjøre hvilke tiltak som skal settes inn. Få oversikt over fôrbehovet og lag en plan for best mulig fordeling av gjenlegg og grønfôråkre. Vekstsesongen er kort, og målet må være at en god del av enga legges igjen så tidlig at dekkveksten ikke blir høstet for seint på høsten (medio august). Sein høsting av dekkveksten gir dårlige forhold for at timotei, svingel, rapp og kløver får tid til å etablere mest mulig næring i rota før ny vinter banker på. Grønnfôret trenger 60-80 vekstdøgn til skyting, og gjenlegg med dekkvekst bør være i jorda i løpet av de to første ukene i juni.

Støtteordning ved vinterskade på eng

Dersom skadeomfanget er stort er det hjelp å hente gjennom Statens Landbruksforvaltnings støtteordning: 'Vinterskade på eng'. Denne forvaltes av landbrukskontorene, og søknadsskjema finner dere her:

http://www.slf.dep.no/portal/page?_pageid=53,1776051&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_d_i=-121&p_d_c=&p_d_v=5121&p_d_i=-221&p_d_c=&p_d_v=5121

Etter forrige runde med mer eller mindre totalutgang av store engarealer lærte vi at det var svært viktig at nytt frø (enten det gjaldt grønnfôr eller engfrø) ble sådd mens det enda var lagelig (fuktighet i jorda). Sterk vind og forsommertørke førte i 1998 til at frø ikke spirte før langt utpå sommeren, fordi det ble for tørt i toppsjiktet (engfrøet skal sås helt i overflaten, 0-3 mm, kortnet og erter på 3-4 cm). På bakgrunn av dette var det flere som fikk trøbbel med for lite fôr, både til beite, og for neste innefôringsperiode.

Valg av strategi

Ta hensyn til totalt skadeomfang på gården i forhold til grovfôrbehovet. Gjør deg opp en formening om graden av utgang på alle skiftene. Hvordan var engkvaliteten på skiftet året før? Dersom utgangen av engvekstene er inntil 40-50% har det mye å si om det året før var ei god eller dårlig eng. Er skadeomfanget stort vil det kunne være 'mye å hente' av ei ung eng, selv om inntil halvparten er gått ut. Det bør vurderes å ta ei høsting, for så å legge igjen som

tidlig høstgjenlegg i månedsskiftet juli/august. Ei ung eng vil også være et grunnlag for flekkvise reparasjoner eller direktesåing av for eksempel raigras.

Ulike strategier

- Full fornying
- Reparasjon av enga
- Direktesåing av engfrø eller grønnfôr i ung eng
- Reint grønnfôr og tidlig høstgjenlegg (uten kløver og engrapp)
- Ulike kombinasjoner av dette

Ved stort skadeomfang bør ikke mer enn $\frac{1}{3}$ til $\frac{1}{2}$ av arealet legges igjen om våren. Avlingstapet fra gjenlegget (selv med dekkvekst) blir såpass stort i forhold til en rein grønnfôråker at en ved knapphet på areal lett kan få for lite fôr for neste sesong.

- Så gjenleggene først, når det skal brukes dekkvekst. Dekkeveksten bør høstes innen 1. uka i august for at engfrøet skal rekke å etablere seg og få ei god innvintring. Kravet til vekstdøgn for grønnfôrblandinger er 60-80 døgn.

Eksempel på frøblanding til eng: FK SPIRE Surfôr Nord, FK SPIRE Surfôr/Beite Nord (bland gjerne inn engkvein i frøblanding til eng, som også skal brukes til beite), eller frøblanding nr 1 eller 2 hos Norgesfôr (eller 3, 4 eller 5 i de beste klimatiske områdene i Troms). Frømengder: 2-3,5 kg/daa (avhengig av frøblanding).

- Dekkvekst kan være bygg, havre og erter. Bygg som er valgt til de ferdige grønnfôrblandingene er av de mest stråstive sortene, og skal ikke gå i legde. Dersom dette av ymse årsaker allikevel skjer, må dekkveksten høstes umiddelbart. Frømengde: 10-15 kg/daa.
Høstetid småfe: før skyting av byggen. Storfe: ved skyting av byggen. Forventet avling: ca 200-300 FEM/daa.

Eksempel på frøblandinger: FK SPIRE Grønfor eller Frøblanding nr 41 hos Norgesfôr.

- Grønnfôråker må gjerne sås i blanding av flere arter; bygg, havre, erter, vikker og raigras. Blandinger med raigras vil gi et godt høstbeite. Bruk Westerwoldsk eller Italiensk raigras. Forventet avling: 300-400 FEM/daa i førsteslåt. Gjenvekst etter tidlig høsting (hvis raigras i blandinga): 100-200 FEM/daa.

Eksempel på frøblanding: FK SPIRE Grønfor Pluss 15 eller Frøblanding nr 40 fra Norgesfôr (begge med raigras).

Ikke bruk raigras eller raps som dekkvekst. Raigraset er svært aggressivt når det kommer i gang, og avslutter ikke veksten før det kreperer av frost om høsten. Raps gir solid skyggevirksomhet, og bør kun brukes i grønnfôråker uten gjenlegg. Frømengder for bygg x raps: 10 kg bygg og 1 kg raps.

Direktesåing

For å løse pakkingskader og gi et godt såbed med best mulig konkurransevne mot ugraset, er pløying av enga best. Ulike former for direktesåing av grønnfôr og engfrø har stadig ny aktualitet. Dersom frø skal legges oppå bakken (breisåing) kan følgende forhold fremme etableringa:

- Så, så tidlig som mulig om våren, etter at det er blitt lagelig for kjøring på jorda. Tøff tromling med tung ringetrommel (Chambridgetrommel)
- Ved bruk av såmaskiner med flere rekker med fingerharver foran sårørene, sørg for at disse ikke drar med seg store mengder daugras som fanger inn frøet
- Spre husdyrgjødsel rett etter såing og tromling (særlig aktuelt hvis det er lite ugrasfrø i møkka)
- Følg med på spiringa. Spirer det mye frøugras – bekjemp dette med kjemiske ugrasmidler mens ugraset enda er på frøbladstadiet - første varige blad (vær spesielt obs på reparasjoner i tynn ung eng)
- Vatning eller regn rett etter såing er en stor fordel...
- Stort frø: eks raigras og kløver har vist relativt god evne til å etablere seg ved overflatesåing under gode forhold

Frøtilgang

I 1995 var omfanget av overvintringsskader så stor at det ble for lite frø på markedet. Dette gjorde at såtidspunktet ble utsatt, og at det flere steder ble sådd sorter av timotei som ikke har den beste overvintringsevnen for våre breddegrader. I år er det i følge Fellekjøpet og Norgesfôr god tilgang på både engfrøblandinger og grønførblandinger. Akkurat nå er det skåle tomt for engfrøblandinger i Troms, men ny forsyning er på veg til uka.

GOD VÅRONN!

Kilder:

Felleskjøpet. SPIRE Såfrø 2010

Hegernes, A. NILF 1999

Lien, G. Optimal alder på eng under nordnorske forhold. Artikkel, NILF 2001

Metereologisk institutt

Muntlig meddelelse, rådgiver Sverre Heggset, Landbruk Nordvest BA

NILF

Norgesfôr. Håndbok i plantekultur 2010

Vinterskader i eng, Birger Volden, Vågønes forskningsstasjon, Bodø. 2000

www.bioforsk.no